

ШЕВЧЕНКІВСЬКА ДОПОВІДЬ У НТШ

Доповідь на тему “Звідки взявся Шевченковий “Кобзар”?” виголосив 29-го березня 2019-го року професор Торонтського університету д-р Максим Тарнавський. Голова НТШ д-р Дарія Даревич привітала присутніх на традиційній Шевченківській доповіді, розповіла про наступні імпрези і запросила д-ра Т. Кознарського до представлення доповідача.

Д-р Кознарський сказав, що зосередиться на найголовніших аспектах його діяльності. Максим Тарнавський закінчив Пенсильванський університет й аспірантуру Гарвардського університету. Як фахівець відомий дослідженням української прози - реалістичної і модерної. Він є автором книжок про В. Підмогильного, І. Нечуя-Левицького, опублікованих українською й англійською мовами. Останніми роками д-р Тарнавський досліджує творчість І. Франка, то можна сподіватися наступного тому. Обсяг його зацікавлень широкий - від реалістичної прози до сучасної літератури. Д-р Тарнавський є організатором електронної бібліотеки української літератури, редактором журналу української літератури в англійських перекладах (там можна знайти роман В. Підмогильного “Місто” в перекладі д-ра Тарнавського) і творів сучасної української літератури. Він викладає курс “Тарас Шевченко” в Торонтському університеті.

Проф. Тарнавський присвятив свою доповідь пам’яті Леоніду Ушкалова - визначного літературознавця, який жив і працював у Харкові. Найбільш відомий працями про Сковороду; Шевченко - його друга важлива тема.

Доповідь свою д-р Тарнавський розпочав переліком запитань, на які хотів відповісти: як видавалася книга (“Кобзар”); що в ній уміщено (а що - ні); які це вірші, про що вони; наскільки вони оригінальні; чому вірші цікаві і важливі?

“Кобзар” 1840-го року - перше видання, його Шевченко уклав сам, був безпосередньо причетним до її появи. У 1841-42 роках Шевченко видав “Гайдамаки” власним коштом. Доповідач зауважив, що Шевченко не мав здібностей до видавничого бізнесу - “поет був непоганим, але бізнесмен - дуже поганим”. Із тисячі примірників накладу вісімсот купив І. Лисенков. Додавши до “Гайдамаків” ті вірші, які склали перший “Кобзар” (наклад на той час уже розійшовся), він видав книгу, яка називалася “Чигиринський Кобзар”. У 1859-му році Шевченко подав до видання рукопис під назвою “Поезія Т. Шевченка. Том первий”. Проф. Тарнавський поставив запитання: чому - первий, коли вже перед тим були видання, і сказав, що “Шевченко і до бізнесу, і до математики... хай буде вам том первий”. Цензор не допустив рукопис до друку не з математичної причини, зауважив доповідач, а тому, що Шевченко був засуджений за творчість. У 1860-му році знову виходить книга “Кобзар” (містить сімнадцять творів). Це ще не той “Кобзар”, який ми тепер знаємо. “Кобзар” 1840-го року був офіційно виданий Петром Мартосом - знайомим Євгена Гребінки (обидва були випускниками Ніжинської гімназії, обидва були військовими). Мартос замовив Шевченкові портрет і запропонував йому видати його твори. Портрет Мартоса роботи Шевченка не зберігся. Гребінка помітив творчість Шевченка і запропонував публікувати його вірші в альманасі “Ластівка”. Василь Штенберг - студент Академії мистецтва, захоплений Україною - створив фронтиспіс першого видання “Кобзаря”. Єгор Фішер - видавець, у чийй друкарні побачив світ “Кобзар”. Цензор - Петро Корсаков - поставився прихильно до поезії Шевченка; був у дружніх стосунках з Мартосом, знав також Гребінку.

Як виглядала сама книга? Доповідач описав її зовнішній вигляд: добрий папір; зручний малий формат; чіткий рівний набір, ярижка; шмуцтитули на кожен твір, крім першого; кожен твір і розділ на непарній сторінці зі спуском. Автентичних примірників “Кобзаря” залишилося дуже мало; є два варіанти тої самої книжки. Один має 114, а другий - 115 сторінок. Як це сталося? Книжка лежала у друкарні довгий час. Як власник Мартос відібрав кілька примірників і роздав кільком друзям. Люди прочитали і сказали, що це небезпечні речі, тому у віршах “До Основ’яненка” і “Тарасова ніч” було викреслено кілька

рядків - цілком невинних. На Шевченка цензура впливала мало, сказав д-р Тарнавський. Важко довідатися з наукових джерел про палітурки. Не увійшли до "Кобзаря" поезії: "Думка ("Вітре буйний"), "На вічну пам'ять Котляревському", "Думка ("Тяжко-важко в світі жити"). Вони були надруковані у "Ластівці". Ці поезії, зазначив д-р Тарнавський, - наслідування фольклору. "Перебендя" - присвячений Гребінці. "Катерину" Шевченко присвятив В. Жуковському. Далі - найбільш незрозуміла присвята - Параскеві Петровській. Ми нічого не знаємо про цю особу. "Іван Підкова" присвячений В. Штенберґу, а П. Мартосу - "Тарасові ніч".

Доповідач звернувся до лектури Шевченка, назвав письменників, які, на його думку, вплинули на творчість українського поета: Шіллер, Пушкін, Жуковський, Байрон. У добу романтизму поети писали про поетів. На той час в українській літературі було небагато художніх творів, більше було історичних. До книг і джерел, які читав Шевченко, належали також: Котляревський і його епіґони; фольклор (зокрема, харківські збирачі), Метлинський, Боровиковський, Костомаров, Гоголь.

Твори "Тополя" і "Думка" ("Нащо мені чорні брови") базовані на фольклорі. Доповідач звернув увагу, що вже на початку своєї творчості Шевченко багато уваги присвячує жіночій долі, а також історичній тематиці. Д-р Тарнавський процитував частину вірша "Іван Підкова", зауважив, що типовою для романтизму є минула слава (ця риса також притаманна творчості Шеллі). Шевченко взяв цю тему з "Запорізької старовини" Срезневського. "До Основ'яненка" - ніби чисто історичний вірш. Шевченко реагує на публікацію в журналі, де Квітка-Основ'яненко говорить про Головатого. Д-р Тарнавський звернув увагу, що Шевченко любив писати до інших авторів - таким чином він себе позиціонував у плеяді визначних письменників. Він розумів своє місце в українській літературі. Шевченко брав історичний мотив поета, який пише про події, що давно минули, і модифікує їх своєю особою. Шевченко дуже часто писав про себе. "Тарасова ніч" - твір про козацьке повстання проти поляків. На думку доповідача, це жорстокий вірш. Питання морального авторитету, яке Шевченко заторкує у патріотичних творах, є дуже проблематичною темою. Радянські критики робили з Шевченка революціонера. У пізнішого Шевченка кровопролиття носить негативне забарвлення. У книзі образ Кобзаря (твори "Перебендя", "Катерина", "До Основ'яненка", "Думи мої") посідає важливе місце. Усі вірші у збірці пов'язані між собою. Доповідач говорив про предтечу Шевченка, прочитав вірш Метлинського "Чарка". Д-р Тарнавський вважає, що Метлинського треба читати, щоби краще оцінити мову і стиль Шевченка. Ще він рекомендує послухати поезії Шевченка у виконанні Богдана Ступки, котрий читає так, що слухачі забувають, що то вірші.

Перебендя - образ поета, який служить, допомагає людям, розважає їх. Важливо, що Шевченко цей образ перетворює в образ поета. "Думи мої" - поетичний вступ до книги. Доповідач звернув увагу на ритміку і строфіку цього твору. Шевченко перетворив романтичний образ на символ українського поета. Цей страждаючий поет присутній у всій творчості Шевченка - усі свої твори він пише про себе, реакцію на те, що відбувається у його житті.

Наприкінці відбулася дискусія.

Галина Костюк